

УДК 821.111

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/69-1-20>**Олена БЕСАРАБ,***orcid.org/0000-0002-0793-2850**кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри англійської мови для нефілологічних спеціальностей
Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара
(Дніпро, Україна) bessarabh@gmail.com*

КОНЦЕПЦІЯ ОСОБИСТОСТІ У РАННІХ ТВОРАХ Ш. БРОНТЕ

Зроблено спробу дослідити концепцію особистості у ранній творчості Ш. Бронте. Виявлено основні характеристики концепції образу раннього герою (як жіночих, так і чоловічих образів), створених письменницею на ранньому етапі її творчого шляху, визначено певні схожі та відмінні риси героїв та героїнь, виявлено зачатки формування певних типажів, які надалі фігуруватимуть у зрілій творчості письменниці.

Розглянуто систему образів героїв та героїнь юнацького циклу Енгріанських саг письменниці об'єднаних місцем дії та історичним контекстом. Головні герої та героїні є наскрізними, вони подекуди змінюють імена та локації залишаючи свої базові характеристики. Чоловічі персонажі на початку циклу представлені двома абсолютними антагоністами: романтичним ідеальним творінням Шарлоти – герцогом Веллінгтоном та демонічним персонажем Бренвелла, втіленням пороку Олександром Персі. З часом вони трансформуються у бік більш реалістичних образів та стають більш багатограними образами, наповненими різними рисами зі своїми протиріччями.

Серед головним образів енгріанських саг – герцог Веллінгтон та його сини Артур (старший), маркіз Доуро, пізніше герцог Заморни і лорд Чарльз Веллзлі (молодший), який з'являється у пізній оповіді циклу у якості цинічного хронікера, критика й оповідача Чарльза Таунзенда.

Опонентом позитивним чоловічим персонажам виступає Олександр Персі, Рог, полковник Августуса Персі, пізніше граф Нордангерленда тесть герцога Заморни. Маккіавеліанська демонічна особистість, зраджує свого колишнього друга маркіза Доуро (герцога Заморну) і стає його найлютішим ворогом.

Образи жінок також представлені опозиціями. Занадто емоційна і повна суперечностей леді Цельзія, вона ж Зенобія Елдрінгтон представлена і зовнішньо, і внутрішньо, і за своїми цінностями абсолютно позитивній красуні Марині, пізніше Мерієн Хьюм.

На завершення можна констатувати, що система образів ранніх героїв Бронте представлена чітко ідентифікованими контрастами жіночих та чоловічих образів. У цьому очевидне тяжіння письменниці до романтичного створення характерів. Прийом контрасту використовується як у структурі образів героїв, так і в усій образній системі творів, у якій основну увагу автор приділяє саме зображенню почуттів емоцій, пристрастей. Водночас, у цих ще поки невпевнених спробах створити повноцінний образ, типажів як чоловічих, так і жіночих, бачаємо зачатки формування рис майбутніх потужних образів персонажів зрілої творчості письменниці.

Ключові слова: *концепція особистості, жіночі образи, чоловічі образи, романтичні герої, романтичні героїні, юнацька творчість Ш. Бронте.*

Olena BESARAB,*orcid.org/0000-0002-0793-2850**Candidate of Philological Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of English Language for Non-Philological Specialties
Oles Honchar Dnipro National University
(Dnipro, Ukraine) bessarabh@gmail.com*

THE CONCEPT OF PERSONALITY IN EARLY WORKS BY CH. BRONTE

An attempt was made to investigate the concept of personality in the early work of Ch. Bronte. The main characteristics of the concept of the image of an early hero (both female and male images) created by the writer at the early stage of her creative path are revealed, certain similar and distinctive features of heroes and heroines are identified, the beginnings of the formation of certain types that will appear in the mature work of the writer are revealed.

The system of images of the heroes and heroines of the youth cycle of the writer's Engrian sagas, united by the place of action and historical context, is considered. The main characters and heroines are through and through, they sometimes change names and locations while leaving their basic characteristics. The male characters at the beginning of the cycle are represented by two absolute antagonists: Charlotte's romantic ideal creation, the Duke of Wellington, and Branwell's demonic character, the embodiment of vice, Alexandr Percy. Over time, they transform into more realistic images and become more multifaceted images filled with various features and their contradictions.

Among the main characters of the Engrian sagas are the Duke of Wellington and his sons Arthur (the elder), the Marquis of Douro, later the Duke of Zamorna, and Lord Charles Wellesley (the younger), who appears in the later narrative of the cycle as the cynical chronicler, critic and storyteller Charles Townsend.

The opponent of the positive male characters is Alexander Percy, Rogue, Colonel Augustus Percy, later Earl of Nordangerland, father-in-law of the Duke of Zamorna. A Machiavellian demonic personality he betrays his former friend Marquis Douro (Duke Zamorna) and becomes his worst enemy.

Images of women are also represented by the opposition. Too emotional and full of contradictions, Lady Celsius, aka Zenobia Ellrington, is opposed both externally and internally, and in terms of her values to the absolutely positive beautiful and patient Marina, later Marian Hume.

In conclusion, we can state that the system of images of Brontë's juvenile characters is represented by clearly identified contrasts of female and male images. This is an obvious attraction of the writer to the romantic method of creation of characters. The reception of contrast is used both in the structure of the images of the heroes and in the entire figurative system of the works, in which the author pays the main attention to the depiction of feelings, emotions, passions. At the same time, in these still uncertain attempts to create a full-fledged image, both male and female types, we see the beginnings of the formation of features of the future powerful images of the characters of the mature works of the writer.

Key words: the concept of personality, female images, male images, romantic heroes, romantic heroines, juvenilia by Ch. Bronte.

Постановка проблеми. Літературна творчість авторки «Джейн Ейр» почалася з циклу історій, написаних нею в юному віці (1820–1839 рр.), історій про європейців-мандрівників і завойовників у західній Африці. Найперші не збереглися зовсім або лише частково, або були настільки недосконалими спробами автора, що не були опубліковані разом з іншими більш досконалими юнацькими доробками. Але ця частина творчості видається важливою для розуміння еволюції та становлення образної системи та концепції особистості образів героїв письменниці.

Аналіз досліджень. Творчість Шарлотти Бронте завжди була предметом наукового інтересу літературознавців різних країн. Новим аспектом для вивчення творчості Ш. Бронте, що привернув увагу дослідників лише недавно, є ранні твори письменниці, які були опубліковані у ХХІ столітті. Практично єдиним зарубіжним літературознавцем, яка приділила значну увагу юнацьким творам письменниці, є один з редакторів ранніх творів письменниці К. Александер (Alexander, 1995; Alexander, 1983). У своїй книзі «The Oxford companion to the Brontes» (2006), створеній спільно з британською дослідницею, Віце-Президентом Товариства Бронте Маргарет Сміт, Крістін Александер надає багатогранний інформаційний пласт щодо різних сфер життя й творчості родини Бронте (Alexander, 2006). В українському літературознавстві до нашого дослідження вивчалися переважно відомі романи Ш.Бронте. У наших попередніх наукових розвідках робилися спроби дослідити типологію жіночого образу у творчості Ш. Бронте, проаналізувати еволюцію її жіночих образів та її як письменниці, проводилися різноаспектні дослідження відомих романів Ш. Бронте тощо (Бесараб, 2015; Бесараб, 2014; Бесараб, 2011).

Мета статті. Виявити основні характеристики концепції образу раннього герою (жіночих,

і чоловічих образів), створених письменницею на ранньому етапі її творчого шляху, визначити певні схожі та відмінні риси, початки формування певних типажів, що надалі фігуруватимуть у зрілій творчості письменниці.

Виклад основного матеріалу. Як зазначалося нами раніше у роботах присвячених ранній творчості письменниці, Енґрія (Angria) – вигадане королівство засноване на території Західної Африки дванадцятьма мандрівниками. Усі енґріанські історії об'єднані місцем дії та історичним контекстом та наскрізними персонажами. Чоловічі персонажі представлені двома антагоністами: втіленням романтичної уяви Шарлоти – герцогом Веллінгтоном та демонічним персонажем Бренвелла, втіленням пороку Олесандром Персі. У рамках циклу вони подекуди змінюють імена, але ідейна сутність образу залишається незмінною. Шарлотта акцентує увагу на особистісних аспектах зображення головних героїв – їх внутрішній світ, почуття, переживання. Її герой – герцог Веллінгтон (Wellington), образ якого Бронте поступово витісняється образами його синів: старшим – Артуром, маркізом Доуро (Marquis Douro), пізніше герцогом Заморни (duke of Zamorna), і молодшим – лордом Чарльзом Веллзлі, що згодом постав в образі цинічного хронікера, критика й оповідача Чарльза Таунзенда (Charles Townshend) (Бесараб, 2015; Bronte, 1986).

Маркіз Доуро, Артур, він же король Енґрії і герцог Заморни в історіях репрезентований як варіант байронічного героя. Прототипом персонажа є Артур Річард Веллзлі (1807–1884) – реальна історична особа, старший син герцога Веллінгтона, британського військового лідера, противника Наполеона Бонапарта, який не лише захищав Британію, але й звільнив від французького контролю Іспанію й Португалію. Разом із пруською армією він здобув перемогу над Наполеоном у битві при Ватерлоо.

Герой Бренвелла – Олександр Персі (збірний образ військово-політичних опонентів Веллзлі), у різних історіях відомий під іменами Рога, полковника Августуса Персі, графа Нордангерленда. Маккіавеліанська особистість, зраджує свого колишнього друга маркіза Доуро і стає його найлютішим ворогом. Пізніше висланий з країни за спробу повалити владу, Персі стає піратом і повертається до Ендрії вчинити заколот.

У центрі основного конфлікту більшості ендріанських історій – особистість герцога Заморни і його суперечливі стосунки з Олександром Персі. Після кількох любовних пригод і шлюбів Заморна одружується з його дочкою. Отримавши титул графа Нордангерленда і ставши королем Ендрії, він призначає тестя своїм прем'єр-міністром. Але порочна натура Персі перемагає його лояльність до зятя й він повстає проти Заморни, що робить дочку Персі і дружину Артура жертвою чоловічих конфліктів. Її доля типова для романтичних героїнь, які знаходяться в епіцентрі пристрастей та зазвичай є їх жертвами. Водночас в образі героїні очевидні риси жінки-жертви, яка, пізніше у творах письменників «блискучої плеяди» підкоряється обставинам.

Ранній герой перших історій циклу Бронте сприймається як досконалий: і внутрішньо, і зовнішньо вони гармонійні. Позитивні персонажі гарні зовнішньо, негативні – непривабливі. Концепція особистості є досить однозначною. У завершальних історіях циклу саг, сутність героїв вже більш складна і неоднозначна, бачимо них поєднання у структурі одного образу суперечливих рис.

Перший твір юнацького циклу Ш. Бронте з більш менш окресленими центральними персонажами – «Мерієн проти Зенобії» (1829–1833). Він складається з кількох розділів, кожен із яких має свою назву і дату написання: «Альбїон та Марина» (1830), «Суперниці» (1830), «Весілля» (1832), «Зенобія та Рог» (1833). Усі ці розділи-твори об'єднані персонажами, конфліктом, тематикою: військово-політичне протистояння між маркізом Доурським та його опонентом Олександром Рогом; кохання молодих людей Альбїона та Марини, маркіза Доуро і Мерієн Х'юм; ревності й помста знехтуваної маркізом «світської дами» Зенобії Цельзії Елдрінгтон. Головні образи твору отримують продовження в наступних юнацьких циклах.

В основі оповіді розділу-твору «Альбїон та Марина» – улюблений письменницею романтичний прийом контрасту. На тлі буденного пейзажу й скромних фермерських будинків зображується розкішний палац герцога Стретеллера (Strathellerae): «Прекрасна вілла або, скоріше,

палац цього пана був розташований на пагорбі. Обнесений величезним парком і оповитий тінню стародавнього лісу він, здавалося, гордо вимагає васального поклоніння від оточення» (Переклад наш; Bronte, 1986: 197).

Головні герої оповіді – молоді закохані – син герцога Стретеллера Альбїон (або Артура) і дочка лікаря Марина Енгус, яким довелося випробовувати силу свого кохання й вірності довгою вимушеною розлукою. На четвертому році розлуки, коли образ коханої послабшав у його пам'яті, Альбїон був готовий піддатися чарам нової знайомої, світської пані Цельзії Елдрінгтон, відіння образу Марини стримало його і він покинув Ендрію. Повернувшись до Англії, він дізнається про загибель Марини, яка, подібно до романтичних героїнь, загинула від душевних страждань, повіривши чуткам про загибель коханого. Тут впізнаємо долю типово байронівських героїнь, Медори («Корсар»), Зулейки («Абідосська наречена») (Бесараб, 2015).

Щодо інших персонажів розділу, вони досить епізодичні, виступають як фонові для акцентування центральних персонажів. Так, поки лише мимохідь згадується герцог Стретеллерей, батько Альбїона, майбутнього маркіза Доуро, герцог Веллінгтон. Персонаж з історичним прототипом. А прекрасний палац Strathfieldsay, за словами одного з редакторів ранніх творів письменниці Дж. Баркер, є аналогом маєтку в Хемпширі, що був подарований парламентською комісією герцогу Веллінгтону на знак подяки за перемогу у війні з Бонапартом (Bronte, 1986: 286).

У наступному розділі «Суперниці» Марина Енгус стає Мерієн Х'юм, Альбїон – тепер Артур. Зовнішність, внутрішні стани, громадський статус, типажі героїв зберігаються. Створюється враження, що Ш. Бронте забула кінцівку попереднього розділу й вирішила переписати або дописати її в наступному. Сама письменниця задалегідь спростовує цю думку в передмові до «Альбїона та Марини», підкреслюючи, що «перший розділ написаний нею під якимось незрозумілим впливом», у результаті – «фінал першого розділу абсолютно далекий від істини», у той час як «Альбїон і Марина живі й здорові» (Bronte, 1986: 196). У цій частині Марина, тепер уже Мерієн, щаслива й кохана, чим викликає ненависть і ревності з боку леді Зенобії, шалено закоханої в Артура, маркіза Доурського.

У розділі «Весілля» йдеться про щасливий шлюб уже відомих за попередніми розділами закоханих. Уперше в юнацькому циклі з'являється образ оповідача, безпосереднього свідка й учас-

ника подій. І останнім є розділ «Зенобія та Рог», у якому розповідається про сімейне життя жорстокого, емоційно нестриманого Рога та його ексцентричної й егоїстичної дружини Зенобії, їхні стосунки в контексті індивідуальних життєвих прагнень (Бесараб, 2015).

У цілому герої твору «Мерієн проти Зенобії» – втілення протистояння добра і зла, (Марина проти Зенобії, маркіз Доуро проти Рога), протистояння, яке було спроектоване авторкою в площину особистісних взаємин основних персонажів і художньо реалізувалося в їхніх характерах і вчинках.

Марина Енгус – тендітна дівчина з чистою душею і помислами – типова романтична героїня «європейського типу» – протилежність світській пані, леді Зенобії Цельзії Еллінгтон, типово «східної жінки» нестримні емоції, якої підштовхують до злочину і на руйнування своєї власної особистості водночас поєднуючись зі світськими манерами байронівських англійок «Дон Жуана».

У цілому персонажі перших творів юнацького циклу Ш. Бронте сприймаються як романтичні герої-символи і постають або «янголами у плоті», або «втіленням зла». Подібне означення притаманне як для жіночих, так і для чоловічих персонажів історії «Мерієн проти Зенобії». Наприклад, Марина, вона ж Мерієн Х'юм (наречена маркіза Тагузького в розділі «Альбіон та Марина» й маркіза Доурського в «Мерієн проти Зенобії» відповідно), й Альбіон, пізніше Артур (маркіз Тагузький в «Альбіоні та Марині», маркіз Доурський в «Мерієн проти Зенобії») – це все позитивні герої. Вони благородні, мають спокійний м'який характер, здатні любити й готові до самопожертви заради щастя коханої людини. Очевидно, що, порівняно з персонажами зрілих романів Ш. Бронте, образи, зображені в юнацьких доробках – лише перші спроби пера, ескізи, підготовка автора до створення майбутніх досконалих образів героїнь.

Наступний розділ аналізованої історії більш детально знайомить з жіночими образами Марини Енгус та леді Зенобії Еллінгтон, лише мимохідь окреслюючи леді Стретелерей, герцогиню Веллінгтона, матір маркіза Доурського. Головні жіночі образи зовні й внутрішньо протилежні один одному об'єднані коханням до маркіза Доурського.

Марина – юна донька шотландця, лікаря герцога Стретеллера, який мешкає в усамітненому будинку, Оквуд Хаузі. Марина – стримана у вияві своїх емоцій, готова на самопожертву заради близьких, щира й природна, вона контрастує з образами світських дам, яких маркіз зустрічає в африканському «вищому світі», так само, як природа проти-

ставлена суспільству й цивілізації. Саме чарівність Марини, що гармонійно поєднується з витонченими манерами, глибоко вразила леді Стретелерей, а пізніше – й її сина, маркіза Доурського.

Образ Марини ще не має чіткої соціальної детермінованості. Її життя проходить відокремлено, далеко від суспільства, поза громадськими зв'язками. Нам лише відомо, що вона донька придворного лікаря. Цим обмежуються знання про оточення, у якому вона виховувалася й формувалася як особистість. Марина не змінює суті свого характеру протягом усієї історії, не зазнає особистісних трансформацій і являє собою певну романтичну сталість. Марина належить до типу героїнь, знайомих із романтичної літератури, які очікують щастя, не маючи можливості самостійно що-небудь змінити у своїй долі.

Інша героїня цього розділу Зенобія, якій «смаглявий колір обличчя, підкреслений мантією з темно-червоного вельвету, обробленою горностаєм і чорним страусиним пір'ям,.. додає величі її зовнішності» поєднуючись з її гарячою вдачею (Bronte, 1986: 203). Але для Бронте вона – негативний персонаж, який обов'язково буде покараний за свої гріхи: поведінку, що виходить за межі загальноприйнятої, готовність учинити злочин заради задоволення власних бажань, що суперечать вікторіанській моралі. Так відбувається і з Зенобією, приреченою на нещасливе життя в шлюбі з ненависним їй, жорстоким Рогом. Винагорода за чесність і розсудливість (подібно до Дж. Остен) буде в подальшому, в кінцевому результаті суперництва Зенобії й Мерієн Х'юм у боротьбі за серце й руку маркіза Доуро, де героїня, яка вмів терпляче чекати щастя (у цьому випадку Мерієн Х'юм), отримує його в шлюбі з коханим.

Образ Зенобії Еллінгтон має певну історичну основу, що підкреслюється її ім'ям та рисами обличчя. На створення образу Зенобії письменницю надихнули особистості видатних жінок різних історичних періодів (Клеопатра, Жермена де Сталь), у яких авторка запозичила для своїх героїнь обдарованість різноманітними талантами. Посилаючись на думку невідомого енгріанського поета, автор називає Зенобію «найбільш ученою жінкою її століття», «сучасною Клеопатрою, Вердополітанською де Сталь» (Bronte, 1986: 203). У сімейному житті вона, однак, подібно до інших героїнь вікторіанського періоду, залежна від власного становища, де будь-яка непогора волі сильного чоловіка веде до серйозних конфліктів і може загрожувати героїні загибеллю. Зенобія, подібно до Беатріче Ченчі (Шеллі), стає жерт-

вою деспота, її чоловіка. Але, на відміну від неї, Зенобія сама створила собі таку життєву ситуацію. У характері Зенобії є те, що неприйнятно для самої Ш. Бронте та її «улюблених героїнь», – підступність, хитрість і підлість. Зенобію не турбує морально-етичний бік її вчинків; «всі засоби підходять» задля досягнення поставленої мети, заради задоволення власних бажань і пристрастей. Зенобія – уособлення недоліків притаманних романтичному герою-лиходієві.

Висновки. Підсумовуючи все вищезазначене, можемо констатувати, що система образів ранніх

герої Бронте представлена чітко ідентифікованими контрастами жіночих та чоловічих образів. У цьому очевидне тяжіння письменниці до романтичного створення характерів. Прийом контрасту використовується як у структурі образів героїв, так і в усій образній системі творів, у якій основну увагу автор приділяє саме зображенню почуттів емоцій, пристрастей. Водночас, у цих ще поки невпевнених спробах створити повноцінний образ, типажах як чоловічих, так і жіночих, вбачаємо зачатки формування рис майбутніх потужних образів персонажів зрілої творчості письменниці.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Alexander Chr., J. Sellars. The art of the Brontës. Cambridge: Cambridge University Press, 1995. 510 p.
2. Alexander Chr. The early writings of Charlotte Bronte. Oxford: Billing & Sons Ltd., Worcester, 1983. 329 p.
3. Alexander Chr., M. Smith. The Oxford companion to the Brontës. Oxford: : University press, 2006. 586 p.
4. Відома невідома Ш.Бронте. «Мерієн проти Зенобії». *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Зб. наук. праць. Серія: «Філологія». Вип. 17. Одеса, 2015. С. 69–71.
5. Жіночі образи раннього твору Ш. Бронте «Стенкліфський готель» у їх контрастності й варіативності. *Науковий вісник МДУ імені В.А. Сухомлинського* : збірник наукових праць, 2014. (Серія «Філологічні науки»). Миколаїв, 2014. С. 88–97.
6. Бесараб О.М. Творчість Ш. Бронте як нескінчений об'єкт літературознавчих інтерпретацій. *Борисфен*, № 1, січень, 2011. С. 24–25.
7. Bronte Ch. Albion and Marina. The Juvenilia of Jane Austen and Charlotte Bronte / edited by Frances Beer. Penguin Classics, 1986. P. 196–206.
8. Bronte Ch. Juvenilia 1829–1835 / selected, newly transcribed and edited, with an introduction and notes, by Juliet Barker. London; New York : Penguin Books, 1996. 314 p.
9. The Juvenilia of Jane Austen and Charlotte Brontë / ed. Frances Beer. 1986. 389 p.

REFERENCES

1. Alexander Chr., J. Sellars (1995). The art of the Brontës. Cambridge: Cambridge University Press. 510 p.
2. Alexander Chr.(1983). The early writings of Charlotte Bronte. Oxford: Billing & Sons Ltd., Worcester. 329 p.
3. Alexander Chr., M. Smith (2006). The Oxford companion to the Brontës. Oxford: : University press. 586 p.
4. Besarab O.M. (2015). Vidoma nevidoma Sh. Bronte. «Merien proty Zenobii». [Famous unknown Ch. Bronte. «Marien vs. Zenobia»]. *Naukovyi visnyk Miznarodnogo humanitarnogo universitetu*. Zb. nauk. Pratz. Seriya «Filologiya» – Scientific Bulletin of the International Humanitarian university. Collection of science papers. Series: «Philology». Issue. 17. Odessa, 2015. P. 69–71 [in Ukrainian].
5. Besarab O.M. (2014). Zhinochi obrazy rannioho tvor Sh. Bronte «Stenklifskiy hotel» u yih kontrastnosti ta variatynosti. [Female images of early creative works of Ch. Bronte «Stancliffe's hotel» in their contrast and variety]. *Naukovyi visnyk MDU imeni V.A.Sukhomlynskogo*. Zb. nauk. Pratz. Seriya «Filologichni nauky» – Scientific Bulletin of MSU named in honour of V.A.Sukhomlynskogo. Collection of science papers. Series: «Philological sciences». Mykolaiv. P. 88–97. [in Ukrainian].
6. Besarab O.M. (2011). Tvorchyst Sh. Bronte yak neskinchenyi object literaturoznavechyh interpretatziy. [Creative works by Ch. Bronte as everlasting object of literary scientific interpretations]. *Borisphen*, № 1. Borisphen, № 1. P. 24–25. [in Ukrainian].
7. Bronte Ch. (1986). Albion and Marina. The Juvenilia of Jane Austen and Charlotte Bronte / edited by Frances Beer. Penguin Classics. P. 196–206.
8. Bronte Ch. (1996). Juvenilia 1829–1835 / selected, newly transcribed and edited, with an introduction and notes, by Juliet Barker. London; New York : Penguin Books. 314 p.
9. The Juvenilia of Jane Austen and Charlotte Brontë (1986) / ed. Frances Beer. London; 389 p.